
A MAGYAR NÉVTUDOMÁNY BUDAPESTI SZOROZATAIRÓL: MAGYAR SZEMÉLYNÉVI ADATTÁRAK, MAGYAR NÉVTANI DOLGOZATOK

1. Beszámolómm nem tudományos igénnyel készült, inkább csak visszaemlékezésnek szánom az alábbiakat a Névtani Értesítő szerkesztőjének hosszas és makacs unszolására. Azt mégis bevallom, hogy nincs ellenemre ez a beszámoló. Egyrészt benne vagyok abban a korban, amikor már szívesen idézi az ember az emlékeit, másrészt pedig nagy tudású kortársam és kortársam, Mező András sajnos már nem él. Sok mindent tervezünk együtt a magyar névtan fölvirágoztatása érdekében; erkölcsi és szakmai segítőtársam is volt egy-egy kérdés megoldásában. Nem számíthatok arra, hogy az ő bölcsőbb látásmódja és jobb memóriája megbízhatóbb, valóságosabb és színesebb képet fest majd közös múltunkról és a magyar névtudomány önelvívé válásának idejéről. Mert noha kétségtelenül Lőrincze Lajos, Benkő Loránd, Kázmér Miklós és mások írásai nyitogatták az önállósodás kapuit, Mező Andrással vallottuk először nyíltan, hogy a névtan nem lehet továbbra is a nyelvstudomány, a hely- és néptörténet, a néprajz stb. „szolgálóleánya”, hanem saját kérdései vannak, melyekre saját magának kell felelnie saját módszereivel.

Arról az időszakról írnék, amelyben a Tisztelt Olvasók közül sokan éltek, de még többen csak visszaemlékezésekből ismerik. Nem utolsósorban azonban egy politikai-tudománytörténeti korszakról is kell vallanom, amely ma úgy tűnik, néhány tekintetben kiszámíthatóbb volt a mainál, de gazdasági vonatkozásaiban mindenképp nagyvonalúbb (vagy hanyagabb) és elnézőbb, még több területen fegyelmezőbb és önkontrollra, sőt öncenzúrára, óvatosságra késztebb. Mindennek ellenére egyes vezető beosztású értelmiségiek jóindulata, hallgatóságos pártolása révén a nemzeti tudat erősítése és elmélyítése érdekében megértőbb volt a népi értékek fölmutatása, a hazafiság csöndes vállalása és látványosság nélküli megvallása irányában. Világért sem arról van szó, hogy jobb lett volna a politikai és gazdasági helyzet az 1970–80-as években, hanem arról, hogy „hajszálgyökereket” lehetett eresztetni a „sziklabörtön” kövei közé, s a magyarságtudatot szolgáltni lehetett sok apró tettel: határainkon inneni és túli néprajzi megfigyelések, nyelvjárási sajtóságok, névtani adatok följegyzésével, közreadásával, megjelentetésével. Ezeket a célokat szolgálták (a szoros szakmai föladatak mellett) a bemutatandó sorozatok, a bennük megjelent írások, tanulmányok, cikkek, adatok.

2. Az első sorozat ötletét Szathmári István akkori dékánhelyettesétől kaptam 1970-ben. Ekkor fejlesztették négy-öt fős személyzettel „üzemmé” az ELTE sokszorosítóját, s föladataul tették a rektori és dékáni hivatalok kiszolgálását nyomtatványokkal, évkönyvek kiadásával. Az adminisztráció azonban nem tudta annyi munkával ellátni az üzemet, hogy folyamatosan dolgozzon, s lehetővé tették, hogy a jobb doktori dolgozatok is megjelenjenek sokszorosított formában. Szathmári tanár úr (mint egyik legfiatalabb oktatót) engem bízott meg azzal, hogy a nála doktorált ZILÁHI LAJOS nyelvjárási dolgozatát szerkeszsem meg, vigyem el a sokszorosítóba, aztán küldjem szét az ország nagyobb könyvtárainak, egyetemnek és társtanszékek könyvtárainak, meg ahová jönnek és

szükségesnek látom elküldésüket. A teljes szabadság és a vele járó felelősség nagyon meghatott; hihetetlen lelkesedéssel fogtam a munkához, s a 250 példányban megjelenő munkát még abban az esztendőben elküldtem a határokon belüli és kívüli egyetemi, tanszéki könyvtáraknak, még nyugatra is (bár ahhoz minden egyes könyv esetében külön engedélyt kellett kérni, viszont még volt rá pénz). A sokszorosítónak egy éven belül három vezetője is volt: Radnóti Károly, Szántó Endre és Arató Tamás (az utóbbival azután húsz évnél hosszabban tartó jó viszonyt sikerült kialakítanom). Vele tárgyalva megtudtam, hogy nincs folyamatosan munkájuk, s vihetek még több dolgozatot is (ez akkor még egy nyomdász jóindulatán múlt). A sokszorosító eleinte az ELTE központi épületében, a Rektorátus mellett működött, majd kiköltöztették a Ludovika rideg helyiségeibe, hogy néhány év után a Földművelésügyi Minisztériumtól kapott Maglódi úti továbbképzési iskola egyik szárnyába kerüljön (ahová az út egy óránál tovább tartott a Pesti Barnabás utcából).

1971-ben már öt kötet látott napvilágot, s az első szám megjelenésekor címet adtam a sorozatnak: *Nyelvtudományi Dolgozatok*. A doktori dolgozatok sokszínűségéből adódóan nem lehetett tematikai megkötés; zömmel nyelvjárásiak voltak, de akadt nyelvtörténeti, stilisztikai és névtani munka (POSGAY ILDIKÓ: *Rábacsanak személynevei*) is. E sorozat hatodik köteteként jelent meg az első Benkő-émlékkönyv is 1971-ben „A magyar nyelv kutatásának és oktatásának módszertani kérdései” címmel, benne két máig helytálló névtani-módszertani cikkel. Ebből a sorozatból 12 számot szerkeszthettem, majd egy évre Angliába mentem, s Szathmári tanár úr az éppen akkor a tanszékére került, nálam is fiatalabb Nagy Ferencnek adta át a szerkesztést. Ő újabb névtani kötettel lepte meg az akkor még gyér számú névtanosokat (15. MÉSZÁROSNÉ VARGA MÁRIA: *Bazsi község mai névanyagának vizsgálata*. 1975). Jelentős számú történeti névadatot tartalmaz egy későbbi szám is (20. SASVÁRI LÁSZLÓ: *A Tokaj térségében élt görögök [és rácok] nyelvi emlékei*. 1976). Nagy Ferenc korai és váratlan haláláig, a 35. kötet megszerkesztéséig végezte ezt a munkát, utána még Balázs Géza nevéhez fűződik néhány kötet megjelentése, de később már nem vállalta senki ezt a valóban megerőltető és nem sok elismerésben részesülő munkát.

Londonból való visszatérésem után semmi alapom nem volt visszakérni Nagy Ferencről a szerkesztést, a sokszorosítóból azonban többször is fölhívtak, hogy miért nem viszek munkát. Ekkor már elköteleztem magam a személynévkutatás mellett. Közben sok jó szakdolgozat készült az ELTE két magyar nyelvészeti tanszékén; elhatároztam tehát, hogy ezeknek a munkáknak az adattári részét sokszorosítatom, hiszen azok elvülhetetlenek, s gyakorlatilag hozzáférhetetlenek külső kutatók számára. Visszatérésem után, 1974-ben így jelentettem meg az a *Magyar Személynévi Adattárak* című sorozat első számát. Eredetileg hangzatosabb címben gondolkodtam (*Granarium* vagy *Horreum*), miután azonban a Kruzsokban előterjesztettem az ötletet, Pais professzor úr, de még határozottabban Ligeti Lajos lebeszélte róla. Megmagyarázták, hogy e szavak csak konkrét értelemben használhatók; maradjak meg a *Repertorium* mellett, de még jobb, ha magyarul adom meg a sorozat címét. Így született az a szerencsétlen öszvér megoldás, amely szerint a borítón magyarul szerepel a *Magyar Személynévi Adattárak* (MSzA.) sorozatcím, a belső címlapon azonban *Repertorium Nominum Hungarorum* található, bár ezt senki sem használja. A borítón emellett arab számokkal, a címlapon pedig rómaiakkal van föltüntetve a kötetszám.

Az akkori megjelentetési körülmények nemcsak nehézkesek, hosszadalmasak, hanem sokszorosan gátoltak, többszörösen cenzúrázottak is voltak. A hivatalosan engedélyezett folyóiratok kivételével minden egyes megjelentetni óhajtott könyvről, füzetről, sőt a kolligátumokban minden tanulmányról, cikkről lektori véleményt kellett írni, amelynek legfőbb kitétele az „ideológiailag” vagy „politikailag nem kifogásolható” volt. Ezeket a lektori jelentéseket a Kiadói Főigazgatóság (azaz a legfőbb cenzori hivatal) egy előadója elolvasta, elvileg egy hónapi határidő után visszaadta, néha rákérdezett egy-egy megállapításra, de legtöbbször elfogadta. Az évek során sikerült olyan viszonyt kialakítani velük, hogy elolvasás nélkül azonnal aláírták és engedélyezték, s lehetett vinni a sokszorosítóba. Ez azonban hosszú idő, bizonyos ismertség és ismeretség, *captatio benevolentiae* (egy-egy doboz desszert, névnap virág a hölgyeknek, egy üveg ital az uraknak, barátságok kialakulása után saját termésű méz) révén következett be, s ugyanilyen úton a nyomda is hajlandó volt „megelőlegezni a bizalmat”, vagyis elfogadni sokszorosításra az anyagot később bevivendő engedély ígéretével. Mivel a nyomtatott betű ritkaságszámba ment a szakmában, s akkor még a Magyar Nyelv, a Magyar Nyelvőr, a Magyar Nyelvjárások és a Nyelvtudományi Értekezések vagy a Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai kötetait az utolsó betűig elolvasták a kollégák, ezek a füzetek a megérdemelnél nagyobb sikert arattak. Kázmér Miklós tanár úrnak azonban súlyos kifogása volt. Miért szűkítettem le a tematikát a személynevekre? Mi lesz a helynevekkel? Hol és mikor jelennek meg az arra érdemes földolgozások, amelyek nem férnek bele a hivatalosan engedélyezett néhány folyóiratba, évkönyvbe, ahol egyébként is éveket kell várni a megjelenésre? Átgondoltam magam is e kifogások jogosságát, s tudtam azt is, hogy ritka szerencsés helyzetben vagyok, hiszen az ELTE anyagilag a legjobb ellátott egyetem volt akkor az országban, csak itt működött akkor még olyan sokszorosító, amely szinte korlátlan mértékben a kutatás rendelkezésére állt. Ezzel a lehetőséggel élni kellett a tudomány, a szakma – és nem csupán a névtan – érdekében. 1976-ban tehát megindítottam a Magyar Névtani Dolgozatok (MND.), 1979-ben a Névtani Értesítő (NévtÉrt.), 1980-ban a Magyar Csoportnyelvi Dolgozatok (MCsD.), 1987-ben (sorozatcím nélkül) a magyar tájszótárak, majd 2000-től (szintén sorozatcím nélkül) az emlékönyvek sorozatát. Büntetlenül természetesen mindezt nem lehetett csinálni egyszerre. Kevesebb jobb lett volna, s elsősorban a technikai kivétel sínylette meg sokat markolásomat, de elismerem a tartalmi hiányosságokat, fölületességeket is, amelyekre a sorozatok részletesebb bemutatásakor térek ki. Mivel azonban most a két, immár végleg lezárt névtani sorozatról írok, a még korábban abbamaradt Magyar Csoportnyelvi Dolgozatok, a tájszótárak és a Névtani Értesítő hányatott sorsának bemutatását mellőzöm.

3. A füzetek külső megjelenése, formátuma (A/5) miatt nem mentegetőzöm. Akkor ez volt a lehetőség, erre volt berendezkedve a sokszorosító, ezeket vállalták tömegesen, néha soron kívül is. Legfőljebb A/4-es, nagyméretű füzeteket lehetett volna még csináltatni, de ez nemcsak azért nem praktikus, mert a legtöbb könyvszekrénybe nem fér be, hanem azért sem, mert az olvasása, forgatása kényelmetlen, túl hosszúk a sorai, nem voltak kicsinyíthetők a betűi, az írógépek betűméreteivel csúnyák lettek volna. Amikor már B/5-ös méretet is vállaltak (Névtani Értesítő, tájszótárak), akkor ezzel a lehetőséggel éltem is, de a régi sorozatokat nem változtattam meg. (Talán lehetett volna új sorozatokat indítani szebb kivitelben az 1990-es évektől, de ezt a fiatalokra hagytam.) A papír minősége is adott volt, azt kellett elfogadnom, amit kaptam. A címlapokat nem láthat-

tam, és sok időt vett volna igénybe azok ellenőrzése, elfogadása. A sorozatoknak azonban nem ez a legkifogásolhatóbb technikai hiányossága, hanem a sok elütés, helyesírási hiba, a néha értelemzavaró szóelhagyás, nehezen olvasható, festékhányos, szürke nyomás, röviden és őszintén: hanyag előkészítés, hibás nyomdai munka, sok javítatlanság.

Minderre kevés a mentség, de megpróbálok rá magyarázatot adni. A sokszorosító üzem ragaszkodott egy úgynevezett „xeroxtükör” használatához, ami 50-60 grammos, nagyon vékony papírt jelentett, kék szaggatott vonalakkal bejelölve körül a lapszél, vagyis körülhatárolva a „tükör”. Ezekon a papírokon radiózni nem volt szabad, javítást végezni csak ugyanennek a vékony papírnak a csíkokra vágásával, a hibás szöveg leraasztásával, újraírásával lehetett (akkor még nem volt fedőfesték, amire új betűt, betűket lehetett volna írni). Ez lehetetlenné tette egy-egy elütött betű javítását, az egész lapot újra kellett volna írni (néha ez meg is történt). Új írógépszalaggal nem volt szabad írni, mert az túl vastag, szélein elmosott betűket adott, de nagyon régi sem felelt meg, mert szürkésege miatt abból nem sok látszott. Az írógép betűinek állandóan kitisztított állapotban kellett lenniök, mert a koszos *o*, *p*, *b*, *d* stb. betűk fekete foltot adtak csak. Mindennek megfelelni szerző alig vállalkozott, gépirók közül is kevés. Az eleinte korrektúrára küldött kéziratok a hibák javításával úgy jöttek vissza, hogy teljes mértékben újra kellett gépeltetni a szöveget, s majdnem ugyanannyi hiba került beléjük, mint korábban, csak legföljebb másutt (s új korrektúrával ugyanez ismétlődött meg).

Nehéz volt megérteni, hogy a sokszorosító nem nyomdai munkát végez, hanem fotózza a kapott lapokat, azokon pedig már nem lehet javítani. Mindezek után úgy döntöttem (sokat megbántva), hogy nem küldöm vissza korrektúrázni a xeroxtükörré gépelt anyagot, hanem a gépiró lelkiismeretességére hagyatkozom. Természetesen volt olyan, aki nagyon pontos, majdnem hibátlan munkát végzett, és sajnos olyan is, akinek elütések, tévedések maradtak a munkájában. Legszebben dolgoztak a tanszéki és az intézeti gépirónők, akik megszokták a nyelvészeti szövegek nagy pontosságot követelő gépelését. Közülük föltétlenül meg kell említenem Schmidtne Irénkét, Zsigóczki Irént, Vad Margitot, Jancsó Katalint, Janki Mártát, de ők nem győzték, s nem is szívesen vállalták a nem túl kifizetődő munkát, hiszen eleinte 2,30, később 4,70 Ft (!) volt egy lap munkadíja, amit Benkő Loránd tanszékvezető engedélyével az ELTE Nyelvtörténeti Tanszékének keretéből fizettettem ki. Az 1980-as évek elejétől a Juhász Gyula történész vezetésével megalakult Magyarságkutató Intézettől, Diószegi László titkár jóindulatú támogatásával sikerült évi 20-30 ezer forintot kapnom, s a gépelési díjakat sürgősségi vagy „nehéz olvasási” felárral megtoldhattam, de így is külső munkatársak bevonására kényszerültem: a tanulmányi osztály, egyetemi hallgatók, de még termelőszövetkezeti gépirónők segítségét is igénybe vettem, aminek következménye még több hibásan gépelt szöveg, még több kifogásolható szerkesztésű füzet lett. Később sikerült megértetni a nyomdával, hogy megfelelő méretű lapszélek kihagyásával bármilyen papírt lehet fotózni, így a szerzők egy részének saját maguk által gépelt munkáit vihettem nyomdába, s jobb minőségű is lett az ilyen kötet. Különösen sok hiba maradt a nyelvjárási ejtést visszaadni akaró dolgozatokban, hiszen a mellékjeleket vékony, fekete tollal, tussal kellett (volna) fölírni, mert a kék színt nem érzékelték a sokszorosító. A tinta, tus azonban szétfolyt a papíron, iszonyatosan csúnya lapok születtek! Később lehetett kapni fedőfestéket, amivel csökkent némileg a hibák száma, hiszen az elütéseket később is lehetett javítani, megjelentek az egyszer használható műanyag írógépszalagok, ami az olvashatóságot tette

jobbá, végül pedig a számítógépes korban már minden javítást meg lehetett oldani, de ezzel a technikával csak az utóbbi években készültek kiadványok.

Magyarázatra szorulnak még a borítók vagy külső címlapok is. Azt már említettem, hogy korrektúrát nem végezhettem a borítókon, amelyek a belső címlap alapján a sokszorosítóban, nyomdai betűkkel készültek – többnyire hibátlanul, néha egy-egy betű vagy szám tévesztésével (pl. XI. helyett 9.), de ez ritkán volt igazán zavaró. Bosszantó volt azonban az utóbbi időben a borítók „színeváltozása”. Ez elsősorban a „kék sorozatot” (Magyar Névtani Dolgozatok) érintette, mivel a „sárga sorozat” (Magyar Személynévi Adattárak) tulajdonképpen befejeződött (pontosabban: megszakadt) az ELTE sokszorosító üzemének fölszámolásakor. A másikkal ekkor kezdődtek a bonyodalmak. Néhány számot még az ELTE Ajtói Dürer sori épületében (már az egyetem belső használatú díjszabása szerint, viszonylag nem drágán) készített el Habó János egyszemélyes üzeme, amely elsősorban a hallgatók másolási igényeit volt hivatva kiszolgálni, de kétszáz példányig vállalt kisebb füzeteket is sokszorosítani. A kellemetlen az volt, hogy bármennyit könyörögtem és igyekeztem megnyerni minden módon a jóindulatát, még hozott anyagból sem készített kék borítót, mert állítólag ez tilos volt neki. Így születtek az első fehér füzetek a kékek között. Aztán ez a sokszorosítási lehetőség is megszűnt. Fama est: minél messzebb van egy nyomda Budapeستől, annál olcsóbb. Számítalan magánnyomdával próbálkoztam a Budapest–Orosháza útvonal mellett, amelyek számomra útba estek, s a szállítás nem jelentett nehézséget. Minden kísérlet más-más külsőt eredményezett, de egyik sem vált a sorozat hasznára. Erdélyi nyomdákkal is kísérleteztünk. Hints Miklós ügybuzgalma révén néhány kötet (nem véletlenül az ő munkái) több különböző, Románia területére eső nyomdában látott napvilágot, és sajnos nemcsak a borítólap színe, hanem a betűtípusa is mindegyiknek más és más lett. Végül is kikötöttem egy többször nevet változtató kisebb üzem mellett, amely erdélyi származású vezetőjének, Kiss Endrének a jóvoltából mérsékelt áron és viszonylag elfogadható minőségben készíti nemcsak a kék sorozatot, de a Névtani Értesítőt és Szabó T. Attila Erdélyi Helynévtörténeti Adattárát meg egyéb kiadványainkat is, jöllehet tökehiány miatt néha náluk sincs megfelelő színű vagy minőségű papír, ami miatt több sorozat ugyancsak nem egészen egységes.

4. Az eddigiek a külső megjelenésre vonatkoztak. A belső értékek, a tartalom tekintetében is van magyarázkodásra okom, hiszen első látásra érezhetően nem azonos színvonalúak a megjelent munkák a sorozatokon belül. Egyik oka bennem, szerkesztési, megjelentetési módszeremben van: elsősorban a későbbi fölhasználás lehetőségét kerestem az egyes munkákban. Amennyiben olyan adatokat tartalmazott, amiket még egyszer összegyűjteni aligha fognak, gyöngébb földolgozással is bevettem a sorozatba. Egyébként az a (vitatható) véleményem most is, hogy a szerző maga felel a munkájáért. Amennyiben igénytelen munkát ad ki a keze alól, ő szégyenkezhet a jövőben miatta, őt ítéli el az utókor. (A magánkiadványok korszakában mindent megjelentethet a saját pénzén bárki. A kiadók egy része is inkább azt nézi, hogy el tudja-e adni a könyveket, nem azt, hogy azok értékesek-e. Hány csapnivaló keresztnévszótár jelenik meg szerte a világon, s az utóbbi időben Magyarországon is, mert van rá kereslet! Meglepő, de ma is több szülő választ névkönyvekből keresztnévet a gyermekének, semmint a jó hangzást, a családnévvél való harmóniát vizsgálná.)

A másik oka a sorozatok egyenetlenségének, hogy sokszor nem azt adtam nyomdába, amit szerettem volna, hanem ami éppen megjelentethető állapotban kéznél volt. Mint azt korábban írtam, sokszor a nyomda kérte a munkát, mert maguk is igazolni akarták létjogosultságukat, bizonyítaniuk kellett, hogy dolgoznak. Tehát vittem, amit épp tudtam vinni. Később a nyomtathatósági „keretet” fölosztották az egyes karok, azon belül a tanszékek között, s elvileg valóban nem jelentethettünk volna meg évi egy-két füzetnél többet. Azonban ekkor is voltak olyan tanszékek, amelyek nem használták ki a lehetőségeiket, s a kialakult jó kapcsolatok révén helyettük adhattam nyomdába az előkészített munkákat. 1990 után szűkültek az anyagi lehetőségek, szigorodtak a föltételek, de akkor bevezettem azt az eljárást, hogy a szerzők szerezzenek anyagi támogatást munkájuk kiadásához. Amennyiben 20-30%-át elő tudták teremteni a költségeknek, el lehetett intézni a megjelentetést, mert a többit pótolta az egyetem. Sokszor azonban a teljes összeget a szerzők állták munkahelyük vagy településük támogatásával. Így jelentek meg FÜLÖP LÁSZLÓ, RAÁTZ JUDIT, SZABÓ LÁSZLÓ, KASZÁS JÓZSEF, VARGA ERIKA, TURÚNÉ TÓTH ANIKÓ, SIPOS FERENC, KOCZÓ JÓZSEF, BÁN JÓZSEF, KOVÁCS-BUNA ÉVA, DEVECSERI ZOLTÁN és KULCSÁRNÉ VÁRADI ILONA munkái. Természetesen ez csak határokon belüli szerzőkre vonatkozhatott. Külön fogok szólni a határokon kívüli munkák megjelentetéséről.

4. Azt hihetnők, hogy a sorozatok tartalmi ismertetése sokkal részletesebb és helyigényesebb lesz, de ebben csalódást kell okoznom. Talán az előzőkből is kiderült némi-képp, hogy az egyes füzetek megjelenési sorrendje nagyrészt esetleges, véletlenszerű volt. Ennek oka, hogy a nyomda sürgetésére éppen azt vittem, ami vihető volt. Természetesen alapelveim, célkitűzéseim voltak mindkét sorozatnál, s a továbbiakban ezekről, a válogatás folyamatáról, tematikájáról, szerzői gárdájáról szeretnék részletesebben szólni.

Kezdem a Magyar Személynévi Adattárakkal. Az „adattár” jellegét két okkal magyarázom. Az egyik, hogy míg bármely földolgozás korszerűtlenné válhat, elavulhat, idővel tudománytalanná lehet, a megbízható adatföltárás legnagyobb értéke, hogy soha nem évül el, bármikor lehet rá hivatkozni, s bárki új földolgozási mód szerint újjólag hasznosíthatja más típusú, korszerűbb földolgozásában. A másik szempont pedig az volt, hogy a közlési keretek szűk lehetősége miatt legtöbbször az adattárakat hagyták el a szerkesztők, mint legkevésbé fontos részeit a munkának, sőt nem is értékelték tudományos tevékenységnek az egyszerű adatközléseket. (Ez a helytelen gyakorlat máig fennáll a kutatók habitusának megítélésében, a közlemények értékrendjének megállapításában, jóllehet nagyon sokszor – különösen dialektológiai, onomatológiai munkákhoz – több időt, fáradságot, nagyobb alaposágot, de még néha elmélyültebb szakmai ismereteket is igényel az adatgyűjtés, mint egy esetleg sablonos földolgozás.)

Eleinte úgy véltem, hogy az adatok közzététele csak később, 60-80 év elmúltával válik értékessé, s nem is vártam semmiféle elismerést a jelentől. Meglepetéssel, de nem éppen örömmel tapasztalom, hogy ebben tévedtem. A rendszerváltás ugyanis sok olyan változást is hozott, ami a tudomány számára nem egyértelműen előnyös. Ilyen az úgynevezett „személyi jogok” túlzott és indokolatlan védelme. Elképzelhetetlen ma már, hogy egy településnek a ragadványneveit úgy tegyék közzé, hogy fölismerhetővé váljanak a személyek, vagyis a hivatalos név együtt szerepeljen a ragadványnévvél. Nagyon sok esetben pedig csak akkor lehet megérteni a ragadványnév motivációját, ha ismerjük a

család- és a keresztnév együttesét. Kétségtelenül volt ebből gond már közvetlenül a rendszerváltás után is. Egy úr azért indított pört a ragadványneveket összegyűjtő ellen, mert a füzet adattárában a hivatalos neve mellett ott szerepelt az *Almás* ragadványnév, indoklásában pedig egy hajdan volt almalopás a termelőszövetkezet gyümölcsöséből. A fogadott ügyvéd indoklása szerint „nevezett letöltötte az emiatt rá kimért fogvatartást”, már nem lehet fölhánytorgatni az esetet. Talán sikerült meggyőzni arról, hogy ez tudományos célú munka, senki nem használja föl ellene, vagy pedig megijedt attól, hogy nem egy falusi tanítónővel áll szemben, hanem az egyetemmel mint kiadóval; mindenesetre elállt a pörösködéstől. Sajnos azonban manapság a személyiség mondva-csinált védelmét olyannyira eltúlozzák, hogy egyetemünk volt és jelenlegi nyolcvanezer-nyi hallgatójának család- vagy keresztnévei közül csak azokat adhatja ki számomra a tanulmányi osztály, amelyik nem csupán egyszer fordul elő, mert „az egyszer előforduló nevek azonosíthatók”. Szemináriumi dolgozatok írói és szakdolgozatóik egyaránt panaszkodnak amiatt, hogy nem juthatnak hozzá egy-egy település vagy településrész neveihez, mert azokat személyi jogokra való hivatkozással az illetékesek nem teszik hozzáférhetővé a kutatás számára. Mellékúton, ismeretségek fölhasználásával, a kapcsolatot „kézzelfogható” megszilárdításával lehet csak megszerezni nagyon sokszor egy-egy csoport névadatait kutatás céljából. Jól jöhet ez a határokon kívüli magyar kisebbségek neveinek esetében az utódállamok hivatalnokainak is, akik nemcsak az élő neveket, hanem azokat a 18–19. századi anyakönyveket sem teszik hozzáférhetővé a magyar kutatók számára, melyekből megállapítható lenne a magyar lakosság korabeli létszámaránya az adott településen. Mindezek után fölértékelődött az adatok, még a 20. századi adatok közzététele is a sorozatokban.

Itt említem meg egy különös plágium esetét is. Az MSZA. 60. száma úgy keletkezett, hogy a főiskolai diplomát egyetemre kiegészítő magyar szakos képzésben készült kiváló szakdolgozatot kaptam a Soproni Óvónőképző egyik oktatójától, TÖRÖK ILDIKÓ MÁRIA nevű hallgatómtól Sopronkövesd ragadványneveiről. Akkor még nyilatkozatot írtam alá mindenkiével, aki dolgozatának megjelentetéséhez hozzájárult, hogy önálló kutatásra épült a munkája, fölötte másoknak rendelkezési joga nincs. Ő ezt aláírta, a füzet megjelent, s szokás szerint szétküldtem minden névtanos kollégának. Nem telt el egy hét sem, amikor igen tisztelettudó, de fölöttébb szemrehányó levelet kaptam a névtanos körökben is jól ismert Bokor József kollégánktól, amelyben jogosan sérelmezte hajdani pécsi szakdolgozatának más neve alatt történt megjelentetését. Tévedést véltem benne, gondolván, hogy ugyanazon a településen ugyanazokat a ragadványneveket gyűjtötték mindketten, s nyilván vannak egyezések, de megkértem Pesti János pécsi kollégámat, hogy küldje el nekem Bokor József diákköri szakdolgozatát. Betűről-betűre egyezett a két munka! Még most sem tudom indulat nélkül leírni fölháborodásom, ami eluralkodott rajtam; azonnal tanácsot kértem Benkő Loránd tanszékvezetőmtől, mi a teendőm. Ő a diploma visszavonását s még további szankciókat (állásából való fölmentés, pályáról való eltiltás stb.) javasolt. Levélben értesítettem Török Ildikót, hogy eljárás kezdődik ellene plágium miatt, és még ezen fölül milyen szankciókra van kilátása. Következő fogadóórámon fölkeresett, s állapota a dolog átgondolására készített. Közben férjhez ment, s terhességének kilencedik hónapjában volt, összetörten, kétségbeesve, magyarázkodás nélkül bevallotta, hogy a faluban találta hányódni egyik ismerősénél a kéziratot, s adatait akarta csak fölhasználni, de nem tudott ellenállni a kísértésnek: a rendszerezést is átvette, minden változtatás nélkül. Állapotát látva annyit ígértem, hogy a

születendő kisbaba érdekében én nem teszek lépéseket ellene, de Benkő professzor úr jogos fölháborodása kiválthatja a fölvetett megtorlásokat. (Idővel az ő haragja is enyhült, vagy megfeledkezett a történekről, én meg nem emlékeztem rá.) Közben bocsánatké-
rő és mentegetőző levelet írtam Bokor Józsefnek, s mellékeltem az új borítólapot, amit a nyomdában közben kinyomattam. Ezt el is küldtem magyarázkodó levél kíséretében mindenhová, ahová korábban a füzetet eljuttattam, s azt kértem, hogy mindenki cserélje le erre a plagizátor nevével megjelent borítót. Itt is köszönöm Bokor József kollégámnak nagyvonalú és jóindulatú megértését, amivel ezt az ügyet lezártak tekintette. Hogy mégis írtam most róla, azért történt, mert azóta több nagy (és kisebb magyar nyelvészeti tanszéki) könyvtárban is tapasztaltam, hogy ezt a borítócserét nem hajtották végre, ma is idegen névvel szerepel a katalógusban BOKOR JÓZSEF kiváló munkája. E kitérő után hadd folytassam a tartalmi ismertetést!

Kezdetektől fogva céloim volt minden határokon kívüli nyelvi anyag közlése, köz-
zététele. Annak ellenére, hogy semmiféle rokon kapcsolat nem köt az elcsatolt területek magyarságához, környezetem gondolkodásmódja, korai neveltetésem következtében mindig felelősséget éreztem a határokon kívül rekedt magyarságért. Már Illyés Gyula 1978-ban megjelent híres cikke előtt vallottam minden magyar, de különösen minden magyar nyelvész kötelességtudatát az egységes magyar kultúra, elsősorban az egységes magyar nyelv megőrzése iránt. Ennek eredménye lett valamennyi sorozatban, a Sze-
mélynévi Adattárakban a sok személynévi, később a Névtani Dolgozatokban a sokféle, de elsősorban erdélyi helynévközlés. Egyik legszemléletesebb példája ennek az Msza. 30. füzete. Sokan talán nem tudták (Benkő Loránd Szabó T. Attila századik születésnap-
jára való visszaemlékezésének megjelenése óta közismert), hogy a szerencsétlen sorsú Mikecs László kolozsvári történezt civilként vitték el az oroszok a román hatóságok – meg önkéntes besúgók – közreműködésével sok magyar értelmiségi fiatallal együtt a foksányi fogolytáborba, s közülük nagyon kevesen tértek vissza. Korábban MIKECS megjelentetett egy szép könyvet a moldvai csángókról, s egy másik füzetben 1943-ban szép bevezetéssel és földolgozásban közreadta a csángók 1646–47. évi töredékes össze-
írását, a híres Bandinus-kódexet. Ezt a kötetet azonban 1944-ben elkobozta és bezúta a Kolozsvárra visszatérő román közigazgatás. Néhány példány maradt csak meg, egy közülük a tanszékünk könyvtárában. Mivel korábban nem volt szokás statisztikai földol-
gozást adni, százalékokat számítani a nevekről, ezt elvégeztem, s úgy jelentettem meg, hogy faksimilében beleépítettem a Mikecs által közölt teljes összeírást. Ugyancsak beépítettem a sorozatba a bukovinai székelyek anyakönyveinek tanulságait, amelyeket FAZEKAS TIBORC egészített ki az akkori Jugoszláviában levő Székelykeve és környéke (Hertelendyfalva, Sándoregyháza) keresztnévanyagának összegyűjtésével. A Fölvidékről több (RIGLER JÁNOS, CSÁKY KÁROLY, JANKUS GYULA, JUHÁSZ ALADÁR), a Délvidékről kevesebb (VIRÁG GÁBOR, SINKOVITS FERENC, BALÁZS ART VALÉRIA) munka szerepel a sorozatban, s fontos megjegyezni, hogy a szerzők valamennyien ott élők, helybeli kutatók voltak. A Kárpátaljáról (B. GÁBOR ZSUZSA, NÉMA LAJOS) és Erdélyből (ALBERT ZSU-
ZSANNA, BURA LÁSZLÓ) való munkák közreadói között már csak BURA LÁSZLÓ volt határon kívüli lakos, s bátorsága eredményeként egy Moldvából való régebbi gyűjtése névanyagát is közölni merté saját neve alatt. A másik moldvai település névanyaga BARTHAS JÁNOS név alatt jelent meg, de csak azért választotta a szerző ezt az álnevet, mert sok azonos nevű élt a községben, s úgy vélte, nem tudják megállapítani, vajon az onnan elszármazottak közül ki közölte az adatokat. Nekem egyébként még Ősz János

néven mutatkozott be, de az sem az igazi neve volt – s ez igen jellemző a korabeli viszonyokra.

Ha tematikusan vizsgáljuk a Személynévi Adattárak sorozatának összetételét, azt tapasztaljuk, hogy nagyon sok benne a ragadványneveket is tartalmazó füzet (51 darab, s ugyanennyi százalék, mivel összesen 99 a füzetek száma). Ezek közül csak három a diákneveket tartalmazó, a többi falusi ragadványnév, de lényegesen több a települések száma (összesen 114), ahonnan ragadványneveket kapunk, mivel vannak olyan kötetek, amelyek több falu névanyagát közlik. Elég sok (39 füzet, 49 településről) a keresztnévvel foglalkozó adattár is, amelyek egy része (öt füzet) a beceneveket is közli. Családneveket csupán 22 füzet sorol föl. Természetesen van olyan kiadvány, amely mindegyik személynévtípussal foglalkozik egy-egy településen. Történeti adatokat a keresztnévi kiadványok majdnem kivétel nélkül tartalmaznak, nagyon kevés (öt) az olyan munka, amely régi összeírásokat, anyakönyvekből összeállított genealógiákat közöl. Ennek az aránytalan tematikai megoszlásnak elsősorban az az oka, hogy különösen igyekeztem a másnak, máskor össze nem gyűjthető adatokat közzétenni – ezek a névtani adatok pedig a ragadványnevek. A történeti adatokat később is meg lehet találni, az anyakönyvek (egyelőre) 1895-ig bárki számára hozzáférhetőek mind keresztnévi, mind családnévi kutatások számára, de ragadványnevet csak helybeli, az adatközlőket jól ismerő tud gyűjteni. Ezenkívül a ragadványnevek motivációi többnyire kideríthetők. S ahogyan tegnap-tegnapelőtt a ragadványneveket adták, hasonlóképp alakultak ki a családnevek öt-hatszáz éve, de még – mutatis mutandis – az egyelemű egyénnevekre is vissza lehet vetíteni a mai ragadványnevek kialakulásának körülményeit. Minden egyetemi hallgatónak, nyelvjárási pályázati írásnak javasoltam a ragadványnévgyűjtést. Teljesen egyéni szempontból ugyancsak szorgalmaztam a keresztnévek kutatását is, hiszen hosszú évtizedeken keresztül foglalkoztam a magyar keresztnévadás történetével, s munkámhoz sok segítséget adtak a közreadott (és még meg nem jelentett) gyűjtemények. (Kétszáznál több településről vannak kéziratban ragadványneveim, a keresztnévek gépiratos adattára pedig ezt is meghaladja.)

Természetesen aligha képzelhető el olyan adattár, amelynek ne lenne valamilyen földolgozási eredménye is. Amennyiben gyakorisági sorrendben közli a neveket, már statisztikai földolgozást ad. Az adattárban a ragadványnév melletti megjegyzések a név keletkezéséről, az öröklődésére való utalás, netán a teljes névvel való egybevetés lehetősége pedig olyan szempontok, amelyek segítséget adnak az értékeléshez, a földolgozáshoz, így az adattárak alapszinten valójában földolgozások is. A sorozatcímében szereplő „Adattárak” azonban nem tették lehetővé a terjedelmes, alapos rendszerezések, következtetések, összehasonlítások közlését.

5. Mint fentebb említettem, elsősorban a helynevek közlésének lehetőségére céljából, másrészt a dolgozatok megcsonkításának elkerülése érdekében indítottam 1976-ban a Magyar Névtani Dolgozatok című sorozatot. Ennek tartalmi megkötése már csak annyi volt, hogy földolgozást, rendszerezést is adjon az adattár mellé. Csupán a „magyar” jelentett némi korlátot, de tulajdonképpen minden tulajdonnévvel foglalkozó munka belefért a tematikába. Eddig 199 füzet jelent meg, s ha sikerül a kiadási költségeket előteremteni (ha valóban megkapjuk a megítélt OTKA-ellátmányt), 200 száma lesz végül is ennek a sorozatnak. A sokszínűség miatt kissé nehezebb a tematikai összetételt meghatározni, de éppen a változatosság miatt érdemes és érdekes ennek összeállítása.

A következő kimutatásból azt olvashatjuk ki, hogy mely területekről szólnak az egyes füzetek. Területhez nem köthető: 4; történeti Magyarország: 4; Burgenland: 1; Felvidék: 11; Kárpátalja: 5; Erdély: 50; Moldva: 7; Muravidék: 1; Drávaszög és Drávaköz: 0; Délvidék: 2.

A mai Magyarország területére eső vizsgálatok nem számolhatók meg pontosan, hiszen a márkanevokről, népköltészeetről stb. szóló dolgozatok nem köthetők helyhez. A „területhez nem köthető” kategóriába olyan nevek földolgozásai tartoznak, mint a csillagnevek, nemzetközi jellegű bibliográfiák, repertóriumok, több nyelv keresztnévadásának egybevetései, bizonyos márkanév és címek. Sajnálatos, hogy az Ausztria területéhez csatolt magyar részek elnevezésére nem alakult ki magyar összefoglaló helynév, kényszerből tehát a soha nem volt német *Burgenland* tájnevet használok. Felvidékinek nevezem az 1920-ban Csehszlovákiához csatolt területnek azt a részét, amely a mai Szlovákiához került; az 1945-ben Magyarországtól a Szovjetunió által elvett, majd pedig Ukrajnához került részek neve szerintem nem *Felvidék*, hanem *Kárpátalja*. A ma Románia területére eső helyeket két csoportra bontom: Moldva területét különválasztom Erdély és a Partium, illetőleg a határmegyék (Temes, Arad, Bihar stb.) területétől, amelyeket – helytelenül, de az újabb szóhasználat szerint – együttesen Erdély neve alatt sorolok föl. Délvidék területét ma három részre kell osztani: Szlovénia és Horvátország 1991-es önállósodásától kezdődően szerintem a magyarok által is lakott területeket Szlovéniában *Muravidék*, Horvátországban *Drávaszög* és *Drávaköz*, a Szerbia főnnhatósága alatti részeket továbbra is *Délvidék* névvel kellene illetni. Amint a fentiekből látszik, ebben a sorozatban is igyekeztem minden határon kívüli dolgozatnak teret adni, a 200 füzetből 84 (42%) ott gyűjtött nevekkel foglalkozik.

A tematikai rendszerezés sokkal bonyolultabb, mivel igyekeztem az elhanyagoltabb vagy ismeretlenebb témáknak (állatnevek, intézménynevek, írói nevek stb.) teret adni. Mindenkit arra biztattam, hogy ilyen témát válasszon földolgozásra, s annak megjelenése is gyorsabb, biztosabb. Sajnos ebben sem lehetett minden ígéretem maradéktalanul megvalósítani: garmadával állnak kiadásra váró különleges témájú dolgozatok, amelyek megjelentetése most már másokra vár.

Mindegyik témához szükséges néhány mondatos magyarázatot írni, hiszen ilyen rendszerezés még – tudtommal – nem látott napvilágot. Névmutatónak tekintem SCHNELLER KÁROLY és SZABÓ T. ÁDÁM összeállítását a tervezett Kolozsvár Enciklopédiához, amelyben hely-, személy- és intézménynevek egyaránt előfordulnak. Történeti helynév sok munkában előfordul, de Lázár deák 1528-ban megjelent térképe és Révész Imre 1853. évi helynévanyaga csak történeti adatokból áll. Az előzőt be lehetett volna osztani a helységnevek közé, de tartalmaz táj-, hegy- és vízneveket is, míg Révész gyűjteménye nagyrészt dűlő-, illetőleg határrésznevekből áll, de van közöttük víz-, kút-, domborzati, utca- és épületnév is. A víznevekkel foglalkozó füzetek egyike a Délvidékről való, és a korán, tragikusan elhunyt MATIJEVICS LAJOS írta a Ferencsatorna neveiről, a másik füzet pedig több Tisza menti település hidronímiáját vizsgálja. Ilyen munkából több is kellett volna, de még ma sem lenne fölösleges foglalkozni vele. Hadd említsem itt meg, jóllehet nem a sorozatokkal kapcsolatos, hogy terveztem a közelmúltban a Tisza teljes vízgyűjtője hidronímiájának többnyelvű, a szomszédos népekkel együtt végezhető vizsgálatát, aminek sok előmunkálatáról tudok Kárpátalján és Erdélyben, de támogatást nem sikerült rá kapnom.

Az egyes témákban megjelent füzetek számát a következő táblázatban láthatjuk:

Téma	Füzetek száma
Névmutató, bibliográfia	2
Kolligátum (konferenciák előadásai)	2
Helynevek	
Csillagnevek	1
Történeti helynevek	2
Víznevek	2
Helységnevek rendszere	3
Helységnevek mutatója	4
Mikrotoponímia (határnevek, dűlőnevek)	50
Barlangnevek	1
Utcanevek	18
Háznevek	1
Infratoponímia (belső elnevezések)	2
Személynevek	
Történetiek, genealógia	5
Családnevek	37
Keresztnevek	22
Becenevek	3
Álnevek, névváltoztatások	3
Allatnevek	18
Tárgynevek	2
Rendszámok mint nevek	1
Intézménynevek	5
Márkanevek	3
Nevezéktan (növénynevek)	1
Írói névadás	
Kolligátum	1
Népköltészet	8
Egyes írók névadása	7

A helységnevekkel kapcsolatban két alcsoportot különböztettem meg. Az egyikbe az a történetek számára hasznos típusvizsgálat tartozik, amelyet ÖRDÖG FERENC indított el Zala megye földolgozásával, de e sorozaton kívül másutt is megjelent egy-egy megye (Fejér, Komárom, Borsod stb.) helységnevének tipizált földolgozása. Ezeknek a földolgozásoknak egyik jelentőségük, hogy a helybelieket tájékoztatja megyéjük mai helységneveinek etimológiai megoszlásáról, de sajnos történeti, elpusztult neveket nem vettek eddig figyelembe. (Talán – mivel csak doktori dolgozata terveiről, egyes részleteiről tudok, de állítólag meg is védte e munkáját Bécsben – BECKL JÁNOS végzett ilyen kutatást Győr megyében, de hiába kértem közlésre a munkát, nem juttatta el hozzám.) A határokon kívüli megyéknek azonban semmiféle publikált földolgozásáról nem tudok. (Mindkét igényt kielégíti, az elpusztult települések neveit is földolgozza, s elcsatolt területről való lesz – ha megkapjuk a már megítélt, de eddig visszatartott OTKA-támogatást – BARTH M. JÁNOS közelesen megjelenő helységnevérendszere Udvarhely-

székről.) A helynévmutatók közül három tulajdonképpen „névvégmutató”, amelyek közül az 1773. és 1873. évi Helységnevtár alapján készült már megjelent, a legteljesebb, az 1913. évi pedig lényegében kész, s ennek kiadása is a támogatás átutalásának a függvénye. Ezeket magyar, szlovák, román és délszláv történészek, helytörténészek is felhasználhatják, nemcsak a nyelvészek, hiszen a képzők és összetételek utótagjai kerülnek bennük egymás mellé nagy számban (az 1773. évi Erdély nélkül, a másik kettő az egész történelmi Magyarországról). Valamikor MEZŐ ANDRÁS is elkészítette a mai Magyarország helységneveinek névvégmutató szótárát, de ennek nem leltünk nyomára hagyatékában.

A leggazdagabb és legfontosabb a mai Magyarországon kívüli dűlő- és határnevek gyűjteménye. A határokon belüli helynevek közzétételéről sok kiváló tájékoztatást tartott az elmúlt évek folyamán Ördög Ferenc, s be kell vallanom, hogy nem is kellett volna ilyeneket megjelentetnem, de néha olyan lelkesek voltak a dolgozatok szerzői, hogy nem tudtam nemet mondani; néhány közülük azonban valóban vagy gazdagabb, vagy földolgozásában újszerűbb, mint az eddig közzétett anyag. A határokon kívüli helynevek gyűjtését ahol lehetett, messzemenően támogattam, megjelentetésüket soron kívül, a legnehezebb anyagi helyzetekben is igyekeztem megszervezni. Ennek következtében a Felvidék 42, Kárpátalja 37, Erdély 204, Moldva 7 és a Muravidék 17 helységéből közöltek teljességre törekvő helynévgyűjtést a munkatársak. Ki kell közülük emelnem a Felvidékről SZATHMÁRY JÓZSEF, CSÁKY KÁROLY és JANKUS GYULA; Kárpátaljáról HORVÁTH KATALIN és SEBESTYÉN ZSOLT; Erdélyből JANITSEK JENŐ, BURA LÁSZLÓ, HINTS MIKLÓS, CSOMORTÁNI MAGDOLNA és SZÓTS LAJOS nevét, valamint Moldva egyetlen kutatóját, HALÁSZ PÉTERT és Muraköz hasonlóképp egyetlen szerzőjét, KASZÁS JÓZSEFET. Valamennyien hihetetlen önfeláldozással, minden elismerést megérdemlő lelkesedéssel, dolgoztak és adtak sokszínű, változatos, de mindenképp leletmentő, forrásértékű anyagot. A Délvidékről azért nem kellett megjelentetnünk helyneveket, mert PENAVIN OLGA megszervezte nemcsak a gyűjtést, hanem a megjelentetést is. Egyetlen munkája maradt kiadatlan, amit hagyatékában Papp György megtalált, s ideadta közlésre, amire ugyancsak a fentebb említett pénzhez jutás eredményeképp kerülhet majd sor. Meglehetősen sok az utcanevekkel foglalkozó füzet is, de közöttük csak BURA LÁSZLÓ Szatmárnémeti utcaneveiről, valamint DOMBINÉ PÁCZER KATALIN és LIBÁRDI PÉTER Gúta belterületi neveiről készült dolgozata való határon túli településről.

A személynevek tárgykörében is sok a történeti adat, különösen a család- és a keresztnévek vizsgálataiban. Korai történelmünk neveivel foglalkozó munka azonban kevés van. Ezek közül kiemelkedik SLÍZ MARIANN füzete az Árpád-ház neveiről. A szerzők többsége inkább a 17–19. század neveivel foglalkozott. A személyneveket vizsgáló munkák között alig van olyan, amely egyetlen névtípussal foglalkozott volna; akár a kereszt-, akár a ragadványneveket rendszerezte egy dolgozat, a családneveket mindenképp közölte legalább gyakorisági felsorolásban, ezért legnagyobb számú ez a csoport. Egyébként a két sorozat egymás mellett élvén, sok személynevekkel foglalkozó munka került az MSZA. füzetek közé.

Az állatnevek kutatását ÖRDÖG FERENC indította el középiskolai nyelvjárási-nevtani szakkörében, s az ő meg tanítványai munkáinak eredménye a meglehetősen nagy számú dolgozat a témakörben. Magam szerettem volna a magyarországi állatkertek névadását teljes egészében fölgyűjtetni, de a keleti országrészben ez nem sikerült, mivel onnan jóval kevesebb hallgató jut el az ELTE magyar szakára, így a debreceni és a mis-

kolci egyetemre vár a munka e részének elvégzésére. Vitatható a nevezéktan (növény-, állat- és ásványrendszertani neveknek) az onomatológia témakörébe való besorolása, de véleményem szerint nekünk kell foglalkoznunk ezekkel a kérdésekkel is.

Szólnom kell még az írói névadásról, amelynek sok dolgozata népköltészeti témájú. Ez VOIGT VILMOS munkásságának eredménye, aki a Folklór Tanszék vezetőjeként valamennyi mesegyűjteményt kicéduláztatott, majd BALÁZS GÉZA és ROBERT WOLOSZ szerkesztői tevékenysége eredményeként ezek is jelenhettek. Hozzájuk kapcsolódik még a közmondás- és szólásgyűjteményekben található nevek közzététele. Mint Voigt Vilmos megállapította, sehol a világon nincs ilyen teljességre törekvő gyűjteménye a folklórszövegek neveinek. Az írói nevek gyűjteményes kötetének címében szerepel az 1. szám, ami arra utal, hogy folytatni szerettem volna az írói névadás kisebb cikkeinek, dolgozatainak megjelentetését, de több ok (főképpen a szerkesztés időigényessége) miatt ez nem történt meg. Egy-egy író névadásával VITÁNYI BORBÁLA külön foglalkozott a sorozat egyes füzetében.

A „különös” tulajdonnevekről szeretnék néhány mondatot külön is írni. Egyrészt azért különösek ezek a nevek, mert még nem ismeri el őket tulajdonneveknek helyesírási szabályzatunk, addig pedig nem lehet (nem lenne szabad) nagybetűvel kezdeni ezeket. Természetesen több az olyan tulajdonnév, amelyiket elfogad annak a mai magyar nyelv-tudomány, de nem tartanak vagy inkább kevesen tartanak érdemesnek a kutatásra. (Volt olyan névkutató, akitől azért is bírálatot kaptam, mert állatneveket jelentetek meg a sorozatban.) Meglehetősen kevés az intézménynevi dolgozatok száma, s úgy tűnik, a tárgy-nevekkel és márkanevekkel is kevesen foglalkoztak, de ez csak látszat, mert igen sok kézirat vár megjelentetésre ezekből a témakörökből is, csak lehetőség nem volt (s úgy látszik, nem is lesz) a megjelentetésükre. Nagyon érdekes lenne közzétenni a különböző korok magyar festőinek képcímadási földolgozásait, a tánc- és játékevekről szóló tanulmányokat, az álnevek, jeligék, internetnevek stb. több dolgozatát. Az utóbbiak néhányát a névváltoztatások csoportjába vettem, kitágítva a kategória határait, hiszen ide tartozónak tekintem a pápák névváltoztatásától a szerzetesi új neveken keresztül az önként választott és időlegesen használt, nem hivatalos (művész-, argó-, fedő-, íméln-, nick-stb.) neveket is.

Végül szólnom kell a szerzőkről, akik tudásuk legjavát adták önzetlenül és hihetetlen áldozatkészséggel a sorozatok sikeréért, eredményességéért. Semmiféle díjazásban, honoráriumban nem részesültek, néha maguknak kellett összegyűjteniük a megjelentetéshez szükséges összeget vagy annak egy részét, és sikerélményüket is csökkentette a sokszor kifogásolható technikai szerkesztés, hibás nyomdai munka. Ennek ellenére legalább két vagy több füzetet adtak a sorozatoknak olyan nyelvészek és névtanósok, mint BALÁZS GÉZA, BURA LÁSZLÓ, FAZEKAS TIBORC, FÜLÖP LÁSZLÓ, HORVÁTH KATALIN (Ungvárról), JANITSEK JENŐ, JUHÁSZ DEZSŐ, MATJEVICS LAJOS, MIZSER LAJOS, NÉMETH MARIETTA, ÖRDÖG FERENC, RAÁTZ JUDIT, SEBESTYÉN ZSOLT, SZABÓ T. ÁDÁM, SZOPOS ANDRÁS, VARGA MÁRIA, VITÁNYI BORBÁLA; néprajzosok: CSÁKY KÁROLY, HALÁSZ PÉTER, ROBERT WOLOSZ; történészek: HERÉNYI ISTVÁN, KARACS ZSIGMOND; a kiváló író, SARUSI MIHÁLY, aki édesanyja családnevével (Kurtucz) publikált itt; általános és középiskolai tanárok: BERÉNYI ZSUZSANNA, BOROS EDIT, HINTS MIKLÓS, IVÁN LÁSZLÓ, JANKUS GYULA, KLIMENT ZSUZSANNA, MOLNÁR MÁRIA, NAGY GÉZA, RÁCZ SÁNDOR, SZÓTS LAJOS, TÓTH MIHÁLY, VIRÁG GÁBOR, s még egy hat elemít végzett idős paraszasszony is: AVAS KÁLMÁNNÉ. Azoknak a fősorolása lehetetlen, akik egy-egy

fűzet szerzőjeként szerepelnek valamelyik sorozatban, pedig érdemes volna legalább foglalkozási statisztikát készíteni. Vannak közöttük tudósok, lelkészek, pedagógusok, hivatalnokok, orvosok, állatorvosok, legnagyobb számban pedig egyetemisták és főiskolások, hiszen elsősorban az ő kedvük megnyeréséért, megjelenési lehetőségeikért lelkesedtem leginkább, s úgy érzem, nem volt hiábavaló.

Mulasztást leginkább abban követtem el, hogy idő és pénz hiányában nem adtam ki minden hozzám került jó dolgozatot. Különösen JANITSEK JENŐnek maradtak kéziratban kiváló hely- és családnévgyűjtései Erdélyből, de vannak a különleges tulajdonnevek köréből is szép számmal nagyszerű, kiadásra váró munkák. Remélem, a következő nemzedék névtanosi pótolják mindazt a hiányt, amit kell és lehet. Tudom, hogy jó kezekbe kerülnek az újabb sorozatok, s ha a körülmények engedik, jobbak, szebbek lesznek a bemutatottaknál.

HAJDÚ MIHÁLY

Mihály Hajdú, Two series on Hungarian Onomastics in Budapest: „Magyar Személynévi Adattárak”, „Magyar Névtani Dolgozatok” [Reference Books on Hungarian Personal Names, Studies on Hungarian Onomastics]

In the article two major series of publication, both came to an end by this time, are presented by their editor. One of them (Reference Books on Hungarian Personal Names) was started in 1974 and ran into 99 issues; the other (Studies on Hungarian Onomastics) was continuously published from 1976 to its 200th issue. The article describes the conditions in science policy of the era when the series were started: possibilities and difficulties in publication are fully treated. Formal and content characteristics of the published works are examined critically. Three aims of the two series seem to have importance even today: (1) saving and publishing Hungarian proper names used beyond the borders of Hungary to provide scientific accessibility to them; (2) giving opportunity for young researchers to produce scholarly publications and to get acquainted with the formal criteria of printing; (3) calling attention both to the necessity and to the problems of analysing specific types of names. The report finally illustrates the thematic composition of the series, and demonstrates the authors' social stratification as well as the distribution of their permanent residence.